

WAT DOEN WE MET PRIMARY CLIL IN DE BRUGKLAS?

Verschillen in beheersingsniveaus Engels

Met de groei van Engels in het basisonderwijs en de verschillen in aanpak vanaf groep 1 groeien ook de verschillen in taalvaardigheid Engels van de leerlingen in groep 8. Hoe kun je daar in het voortgezet onderwijs op inspelen?

MARIANNE BODDE-ALDERLIESTE

Er is een grote variatie in het moment waarop basisscholen met Engels beginnen. Uit het meest recente onderzoek naar Engels in het basisonderwijs (Thijs, Tuin & Trimbos, 2011) blijkt dat de meeste scholen (circa 66 procent) in groep 7 starten: het wettelijk verplichte Engels in het basisonderwijs, afgekort met Eibo. Zeventien procent kiest voor een start met Eibo in groep 5 of 6. Voor Eibo gelden nog steeds de vier kerndoelen uit 2006 (nieuwe kerndoelen volgen binnenkort uit het resultaat van Curriculum.nu). Ze beschrijven geen eindniveau (van het ERK) maar vaardigheden. Een van de kerndoelen luidt bijvoorbeeld: 'De leerlingen leren de schrijfwijze van enkele eenvoudige woorden over alledaagse onderwerpen': dat kunnen vijf of tien willekeurige woorden zijn als doel op zich.

Nog eens 17 procent start in groep 1 met *vroeg vreemdetalenonderwijs* (vvtto: Engels van groep 1 tot en met groep 8). Ook voor vvtto gelden de kerndoelen, maar acht

jaar Engels vraagt uiteraard andere doelen dan twee jaar Eibo en dus is in 2011 de landelijke standaard vvtto Engels geformuleerd met drie gedifferentieerde niveaus (zie <www.nuffic.nl>). Anders dan de kerndoelen zijn deze doelen niet wettelijk verplicht maar vrijwillig.

Overigens zijn er nog steeds leerlingen die (bijna) geen Engels krijgen, hoewel Engels al vanaf 1986 verplicht is in het primair onderwijs (po). In 2011 was dat nog maar liefst 15 procent.

De nieuwste gegevens over vvtto, van Nuffic uit maart 2018, laten zien dat het percentage scholen dat in groep 1 start, na 2011 sterk is toegenomen: 1500 scholen zijn bij Nuffic bekend, maar er zijn veel meer scholen die een vorm van vvtto bieden. Het is aannemelijk dat daarmee het percentage dat in groep 7 start, is afgenomen.

Met de verschillende startmomenten kent Engels meerdere scenario's in het primair onderwijs met een grote variatie in eindresultaten in groep 8 (Bodde-Alderlieste & Schokkenbroek, 2013). De verschillen kunnen uiteenlopen van nog geen A1 van het ERK tot niveau

Meisjes van groep 4/5 van basisschool De Lettertuint in Ede interviewen elkaar. Foto: Lauren Salomons

B1 of hoger bij hoogbegaafde of (*near*-)native English speaking pupils (NESP's). Het was al lastig om in het voortgezet onderwijs (vo) om te gaan met de verschillende taalvaardigheidsniveaus Engels van de leerlingen, maar met de groei van vvtto Engels zijn de verschillen alleen nog maar toegenomen (Bodde-Alderlieste, 2015). En nu komt *primary CLIL* er ook nog aan!

Primary CLIL

Met de groei van vvtto vanaf groep 1 is de aanpak aan het veranderen van het geven van reguliere lessen Engels naar *primary CLIL* (Content and Language Integrated Learning voor het basisonderwijs). *Primary CLIL* is niet nieuw, maar wordt automatisch al toegepast als 'kleuter-CLIL' op vvtto-scholen die onderbouwthema's in het Engels aanbieden en geen aparte Engelse lessen meer geven. Omdat het niet logisch is om daarna in de middenbouw weer reguliere lessen Engels te gaan geven, willen steeds meer vvtto-scholen in de midden- en bovenbouw Engels geven op een manier die aansluit op deze

aanpak. Engels wordt dan gecombineerd met thema's, onderwerpen en vakken die aansluiten bij de leeftijd van de leerlingen en bij de kerndoelen van de betreffende vakdomeinen, eventueel gecombineerd met reguliere lessen Engels ter ondersteuning.

Het voordeel is dat de leerlingen in de gewone lestijd in het Engels bezig zijn met vakinhoud en dat ze door de systematiek van CLIL worden uitgedaagd om Engels meteen te gebruiken in communicatieve, realistische en betekenisvolle contexten: een groot verschil met regulier Eibo, dat vaak niet uitstijgt boven uit het hoofd geleerde standaardgesprekjes.

Drie niveaus

In de praktijk kom je drie niveaus van *primary CLIL* in de scholen tegen: *light*, *medium* en *real CLIL* (zie ook kader 1). Bij *light CLIL* worden, als (start)experiment in het eerste invoeringsjaar van vvtto, onderwerpen in de Engelse les of in een project verwerkt, nog niet structureel, op het moment dat ze bij een bepaald vak worden aangeboden,

Uit interviews op een aantal scholen (Bodde-Alderlieste & Salomons, 2018) blijkt primary CLIL in zeer verschillende vormen te groeien. Sommige scholen zijn bezig om real CLIL op te bouwen in de gehele school, andere zijn in de overgang van light naar medium CLIL. Ook wordt primary CLIL ingezet op een school voor hoogbegaafdenonderwijs. Scholen die ermee werken, kiezen voor een specifiek eindniveau en -doel. Zoals een directeur van een basisschool stelt: 'Met vto en primary CLIL worden leerlingen echt voorbereid op Engels in de toekomst.'

Kader 1. Verschillende vormen van primary CLIL in de praktijk

bijvoorbeeld projecten over de seizoenen of feestdagen. Ook kan Engelstalig materiaal ingezet worden bij een (zaak)vakles.

Bij medium CLIL is er al sprake van een selectie van thema's (of gedeelten hiervan) die jaarlijks worden aangeboden via het Engels. Het leren van Engels, het leren van de inhoud en een goed samenwerkingsproces zijn daarbij gecombineerde doelen, bijvoorbeeld bij onderwerpen als gezond eten, hoe planten groeien, meten en wegen, hoe (bepaalde) dieren leven.

Bij real CLIL wordt een vast percentage van (zaak)vakken structureel en minimaal één uur per week in het Engels gegeven, waarbij vakinhoudelijke doelen en taaldoelen even belangrijk zijn en ook procesdoelen worden nagestreefd, bijvoorbeeld bij onderwerpen uit geschiedenis of natuuronderwijs. Real CLIL wordt in de midden- en bovenbouw nog niet veel toegepast. De 19 scholen die meedoen aan een experiment met tweetalig

primair onderwijs (tpo) van 2014 tot 2019 geven 30 tot 50 procent van de lestijd in het Engels. Maar er zijn ook al reguliere vto-scholen die binnen de toegestane 15 procent lestijd voor Engels real CLIL geven.

Het is duidelijk dat het eindniveau van de leerlingen met deze drie varianten van primary CLIL uiteenloopt. Het onderscheid in drie niveaus geeft ook aan dat CLIL een groeiproces kan zijn: een school kan ervoor kiezen om naar real CLIL toe te werken, maar ook om light of medium CLIL aan te houden. De keuze is uiteraard afhankelijk van de mogelijkheden, zoals leerkrachtcompetenties en het ambitieniveau van de school. Maar welke vorm de school ook kiest, werken met CLIL levert een hoger niveau op dan met regulier Eibo. Voorwaarde is wel dat er minimaal een uur per week aan Engels wordt besteed, zo mogelijk verdeeld over meerdere dagen.

Om de leerlingen na acht jaar Engels tot een significant hoger niveau dan Eibo-niveau te brengen, volgen scholen die met real CLIL werken meestal de landelijke standaard vto Engels, die leidt naar drie niveaus aan het eind van de basisschool: (een stevig) A1-niveau van het ERK voor leerlingen die naar het vmbo gaan, A1/A2 voor havo-instromers en A2/B1 voor vwo-leerlingen. Overigens zijn dat ondergrenzen; er zijn ook leerlingen die boven deze niveaus uitkomen.

In kader 2 is te zien hoe primary CLIL in de school kan worden opgebouwd. In de onderbouw worden bepaalde kleuterthema's in het Engels aangeboden met kleuter-CLIL. In de middenbouw wordt dat voort-

1-4
Thematical education

Themes such as: numbers, colours, animals, et cetera

5-6
Creative subjects (Drama, Music, Physical Education, Arts & Crafts)

7-8
Humanities (Geography, History, Biology, Technology)

Kader 2. Mogelijke opbouw van primary CLIL

De aansluiting van het vo op het Engels dat leerlingen in het po hebben gehad, is na meer dan dertig jaar nog steeds niet structureel geregeld

gezet met onderwerpen uit de creatieve vakken en in de bovenbouw zijn het (onderdelen uit) zaakvakken die in het Engels worden behandeld. Alle CLIL-onderwerpen komen voort uit de kerndoelen; het schoolteam beslist zelf welke onderwerpen en vakken aan de orde komen. De keuze is vaak afhankelijk van de voorkeur van individuele leerkrachten.

Aansluiting vo op po

De aansluiting van het vo op het Engels dat leerlingen in het po hebben gehad, is na meer dan dertig jaar nog steeds niet structureel geregeld. Dat blijkt uit empirisch onderzoek onder studenten (van de Marnix Academie in Utrecht) en daarvan getuigt ook het artikel van Christien van Gool (2017) in *Levende Talen Magazine*. Het onderzoek van De Kraaij (2016) naar de aansluiting van het po op het vo, en de moeite met het uitvoeren van zijn experiment, bevestigen de verschillen in aanpak tussen po en vo. Samenwerking is nog steeds afhankelijk van lokale en regionale, vaak persoonlijke, initiatieven, hoewel de druk op Engels in het po vanuit het kernvak Engels in het vo groter wordt. Zelfs de basisscholen die al jaren met vto werken, geven aan dat er soms wel contact is met het vo maar nog geen inhoudelijke samenwerking.

Een aantal vto-leerlingen gaat naar scholen voor tweetalig voortgezet onderwijs (tto), maar een groot deel gaat naar reguliere vo-scholen. Overigens maakt dat niet veel uit omdat de verschillen, ook tussen vto-leerlingen, blijven bestaan. Dat de leerlingen in de brugklas tegen de kerstvakantie allemaal op hetzelfde niveau zouden zijn en dat de een daarvoor harder moet werken dan de ander, is een illusie. De leerlingen hebben hooguit dezelfde hoofdstukken doorgewerkt, maar er blijven altijd verschillen. De ene leerling is en blijft immers beter in Engels dan de andere, ook in een homogene brugklas.

Daarom pleit ik er hier voor om de aansluiting tussen vo en po te verbeteren door een gedifferentieerde aanpak in po en vo. Dat betekent overigens niet dat hiermee de verschillen worden vergroot, maar dat er

- Organiseer een uitwisseling van vto-scholen met scholen in het voortgezet onderwijs. Ga met collega's kijken hoe in het basisonderwijs wordt gewerkt aan vto Engels en andersom. Betrek ook de leerlingen hierbij. Er zijn veel verschillende scholen waar vo-leerlingen vandaan komen. Begin dan een samenwerking met de po-scholen die hiervoor openstaan.

- Bespreek met elkaar wat de kerndoelen en programma's inhouden, met als doelen: betere afstemming van programma's, meer waardering voor elkaar en een verbeterde leerlijn voor de leerlingen. Identificeer alle verbeterpunten: gedifferentieerd werken in het voortgezet onderwijs kan bijvoorbeeld een deel van de problemen bij de instroom oplossen, terwijl duidelijk vaststellen wat in het basisonderwijs aan Engels wordt behandeld een basiskennis garandeert voor het voortgezet onderwijs.

- Lerarenopleidingen (tweede graads en pabo) kunnen aandacht besteden aan de doorlopende leerlijn po naar het voortgezet onderwijs. Pabostudenten zouden een korte onderzoeksstage kunnen volgen in het voortgezet onderwijs, omgekeerd zouden studenten Engels voor het voortgezet onderwijs dat in het basisonderwijs kunnen doen. Dit zou georganiseerd kunnen worden binnen een hogeschool of via hun begeleiders en mentoren.

- Pabostudenten kunnen op hun opleiding vragen om meer informatie over Engels in het voortgezet onderwijs en onderzoeken hoe dat voor de leerlingen verloopt. Ook kunnen zij aan het vo informatie geven over vto, en omgekeerd.

Kader 3. Tips

Differentiatie is het toverwoord en CLIL is de sleutel daartoe

Foto: Lauren Salomons

rekening wordt gehouden met verschillende niveaus. Daarmee wijk ik af van de traditionele aanname dat we de niveaus kunnen egaliseren als de leerlingen in de brugklas instromen. Een gedifferentieerde aanpak lijkt wellicht ingewikkeld maar is goed mogelijk. Hieronder heb ik enkele suggesties voor po en vo uitgewerkt (voor een uitgebreidere beschrijving, zie Bodde-Alderlieste & Salomon, 2018) (zie ook kader 3).

Primair onderwijs

Een voorwaarde voor afstemming is dat iedere basisschool een duidelijk programma en een leerlijn met streefniveaus van het ERK voor Engels volgt en informatie daarover ook kan doorgeven aan het vo. Alleen zo kan de vrijblijvendheid van Engels in het po worden beperkt en de variatie in taalvaardigheidsniveaus van de leerlingen in kaart worden gebracht. Logisch, maar het is nog vaak niet het geval: 'We volgen de methode' wordt vaak genoemd als leerlijn, maar veel methodes geven helemaal geen eindniveau aan.

Met informatie over de streefniveaus voor groep 8 kan het vo met toeleverende po-scholen overleggen en bijvoorbeeld een aanbodlijst Engels po of individuele leerlingcertificaten Engels opvragen. Omdat verschillen tussen leerlingen niet alleen worden bepaald door het lesprogramma maar ook door variatie in buitenschoolse voorkennis en ervaringen, kan daarnaast een portfolio Engels po inzicht geven in individuele vaardigheden en niveaus.

Voortgezet onderwijs

Naast inzicht in de lesstof in het po is het nuttig om aan het begin van de brugklas vast te stellen wat het taalni-

veau is van de individuele leerlingen. Daarom laten sommige vo-scholen leerlingen in de brugklas een instaptoets of *placement test* maken, al of niet uit een methode. Nuttig, maar de vraag is: wat te doen met de uitslag?

Differentiatie is het toverwoord en CLIL is de sleutel daartoe. Het reguliere lespakket Engels vo kan niet het volledige scala aan differentiatiestof en -opdrachten bieden die docenten voor alle verschillende leerlingniveaus nodig hebben, dus de oplossing ligt in het opbouwen van lesmateriaal en opdrachten voor ingestroomde vto- en primary-CLIL-leerlingen, voor hoogbegaafde leerlingen en/of (*near*-)native English speaking pupils. De consequentie is dat er een aangepast programma Engels+, zo mogelijk in een aparte stroom, voor hen zal moeten worden gecreëerd met andere lesstof dan de brugklaslesstof. Dat kan eventueel met reguliere lessen Engels, maar logischer is het om in het vo voor CLIL te kiezen. Op deze manier krijgen deze leerlingen de vereiste uitdaging en wordt voorkomen dat ze na acht jaar Engels in het po teleurgesteld (want te makkelijke lessen) en met tegenzin in het vo met Engels verdergaan.

Uitgevers

Ontwikkelaars van methodes begrijpen inmiddels ook dat er actie nodig is. Alle methodes vo Engels beginnen desgevraagd op A1+-niveau en gaan ervan uit dat de leerlingen in het po al deze basis aan Engels hebben gehad. In de brugklasmethodes van uitgeverijen Malmberg en Noordhoff bijvoorbeeld staat in het lesstofoverzicht aangegeven welke niveaus van het ERK in de hoofdstukken aan de orde komen, namelijk A1 tot A2. Een goed initiatief, maar voor leerlingen die hoger dan A2 scoren is er meer nodig.

Sommige uitgevers bieden naast de (nieuwe) Nederlandstalige versie van hun lespakket ook een Engelstalige versie aan. Dat biedt meer uitdaging voor gevorderde leerlingen: bij elk thema is een leestekst uit een hoger gelegen niveau opgenomen. Leerlingen die de basisstof al ruim beheersen, kunnen hiermee aan de slag. Ook hebben leerlingen met hun licentie toegang tot alle streams uit een bepaald leerjaar. Zitten ze bij Engels structureel op een hoger niveau, dan kunnen ze op die manier aan de slag met het materiaal van de hogere niveaus.

Voor leerlingen die met een laag niveau het vo instromen, bieden uitgevers ook mogelijkheden. Zo heeft de methode *Stepping Stones* de module 'Bridging the Gap', waardoor alle leerlingen in een aantal weken de basisstof van de basisschool kunnen doorlopen. In 'Show What You Know' komen vragen langs die de leerling ook bij een 'echte' toets zou kunnen krijgen. Op basis hiervan kan de docent vaststellen hoe goed de leerlingen het Engels al beheersen. Met de resultaten kan de leerling verwezen worden naar 'Bridging the Gap'.

Een dergelijke module is handig voor die leerlingen die weinig Engels in het po kregen maar niet geschikt voor de gevorderde leerlingen. Vandaar mijn suggestie om Engels gedifferentieerd aan te bieden door middel van CLIL. Aan lesmateriaal is geen gebrek: er is wereldwijd heel veel CLIL-materiaal beschikbaar en in Nederland is er ruime nascholing voor CLIL in het vo te vinden.

Samenwerking

Aanbodlijsten, instaptoetsen en differentiatie zijn niet voldoende om de aansluiting voor de meer taalvaardige leerlingen in beeld te krijgen en te verbeteren. Daarvoor zijn samenwerkende en actieve netwerken po-vo Engels nodig. Leraren in het basisonderwijs en leraren in het voortgezet onderwijs blijken namelijk vaak niet goed geïnformeerd te zijn over elkaars manier van werken en hebben uiteenlopende verwachtingen. Ook lijken zij zich eerder te richten op *verschillen* in werkwijzen dan op *overeenkomsten*. Het managen van verwachtingen kan alleen plaatsvinden als beide sectoren samenwerken. Het gaat immers om dezelfde leerlingen: po-leerlingen belanden uiteindelijk in het vo.

Gelukkig is er wel een toenemende vraag te constateren van leraren Engels vo die willen weten wat het po aan Engels doet. Samenwerking tussen vto-scholen en tto-scholen in het voortgezet onderwijs komt mondjesmaat en incidenteel op gang. Vaak gebeurt dat regionaal en/of op basis van persoonlijk initiatief, bijvoorbeeld als een vto-school duidelijk wil maken aan afnemende vo-

scholen dat de leerlingen op een hoger niveau uitkomen dan het Eibo-niveau of als een tto-school vto-leerlingen wil werven. Kanalen voor samenwerking zijn er al. Er vindt immers al overdracht plaats van algemene leerlinggegevens van po naar vo en daarin zou Engels ook meegenomen kunnen worden.

Bovendien wordt er al heel lang voor gepleit om ook de lerarenopleidingen (Engels tweedegraads en pabo) op elkaar af te stemmen. Dat is logisch want iedere docent in de onderbouw van het vo krijgt te maken met wat leerlingen hebben geleerd in het po, en omgekeerd levert de basisschool leerlingen aan het vo. Er is maar een kleine aanpassing nodig van de curricula van beide opleidingen, er is samenwerking nodig tussen studenten en leraren po en vo, alsook intervisie en collegiale consultatie om de verschillen in leerlingniveaus te managen en de aansluiting van het vo op het po te verbeteren.

Ten slotte: leerlingen krijgen in het po en vo bij elkaar zo'n twaalf tot veertien jaar Engels. Op dit moment wordt gewerkt aan Curriculum.nu met daarin adviezen voor Engels in het po. Hopelijk biedt de daaruit komende visie op het vakgebied met nieuwe kerndoelen voor po en vo Engels een goede basis waarmee beide sectoren weten wat ze van elkaar kunnen verwachten en hoe ze alle leerlingen op een inspirerende manier Engels kunnen geven, nu en in de toekomst. ■

Marianne Bodde-Alderlieste is expert in en auteur over vakdidactiek Engels in het basisonderwijs. In 2016 kreeg zij een ridderorde voor haar (landelijke) werk voor dit vakgebied. In maart 2018 verscheen de herziene druk van het didactiekboek dat zij schreef samen met Lauren Salomons. Daarin wordt primary CLIL uitgebreid beschreven.

Bent u docent vo Engels en past uw school al differentiatie toe, werkt u structureel samen met po-scholen of past u andere oplossingen voor het verbeteren van de aansluiting po-vo Engels toe? Neem dan s.v.p. contact op met de auteur (via <m.bodde@wxs.nl>). Zij wil een inventarisatie maken van goed werkende voorbeelden.

LITERATUUR

- Bodde-Alderlieste, M. (2015). Ambities voor Vroeg Engels. *Levende Talen Magazine*, 102(6), 22-26.
- Bodde-Alderlieste, M., & Salomons, L. (2018). *Engels in het basisonderwijs: (Meer dan de) kennisbasis vakdidactiek* (2e ed.). Groningen: Noordhoff.
- Bodde-Alderlieste, M., & Schokkenbroek, J. (2013). Scenario's voor Engels in het basisonderwijs: Gevolgen voor de brugklas. *Levende Talen Magazine*, 100(7), 20-24.
- Gool, C. van. (2017). Aansluiting Engels po-vo: Still a matter of concern. *Levende Talen Magazine*, 104(2), 18-22.
- Kraaij, T. de. (2016). *Differentiation to improve the articulation between levels: In the teaching of English in primary and secondary education in the Netherlands* (Dissertatie). Rijksuniversiteit Groningen, Groningen.
- Thijs, A., Tuin, D. & Trimbos, B. (2011). *Engels in het basisonderwijs: Verkenning van de stand van zaken*. Enschede: SLO.